

1 Tema: Livsmedelskonsumtion

Det finns ett stort allmänintresse av statistik om den svenska livsmedelskonsumtionen. Här presenteras hur konsumtionen av livsmedel i Sverige för olika varugrupper och även specifika varor har förändrats över tiden.

Konsumtionssiffrorna bygger på Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar. Prisutvecklingen studeras genom konsumentprisindex samt konsumentprisindex för livsmedel. Indexen beräknas av SCB och redovisas liksom konsumtionsberäkningarna årligen på Jordbruksverkets webbplats. Begreppet inflation används synonymt med konsumentprisindex. Observera att skalorna i diagrammen skiljer sig åt.

I text och diagram används begreppen Direktkonsumtion och Totalkonsumtion.

– Direktkonsumtion avser leveranser av livsmedel till enskilda hushåll och storhushåll samt producenternas hemmaförbrukning. Konsumtionen redovisas i den form som produkterna når konsumenterna, dvs. som jordbruks- och trädgårdsprodukter, halvfabrikat, konserver, djupfrysta varor, färdiglagad mat etc.

– Totalkonsumtion redovisar totalförbrukningen av olika råvaror. Således har konsumtionen av mer förädlade produkter räknats om till råvaror. Konsumtionen av bröd redovisas t.ex. som mjöl, matfett, socker etc.

Inledning

Konsumtionsmönstren i Sverige har förändrats under den senaste 50-årsperioden. Livsmedel har blivit billigare jämfört med andra varor och den del av hushållens disponibla inkomst som används för att köpa mat har minskat.

Från råvaror till hel- och halvfabrikat

Vi konsumerar en mindre mängd varor av råvarukaraktär, t.ex. mjöl, potatis och strösocker, dvs. produkter som tidigare köptes för vidare förädling i hemmet. Istället ökar konsumtionen av produkter av högre förädlingsgrad såsom matbröd, pommes frites, läsk, sylt, och färdiglagad mat. Vi förädlar alltså allt mindre livsmedel i hemmet. Det handlar om en förändring i vår livsstil som i sin tur har ett samband med samhällets utveckling i övrigt.

Ökad energitillförsel

Vi väljer inom några varugrupper i större utsträckning produkter med lägre fetthalt, t.ex. har konsumtionen av standardmjölk, smör och margarin minskat. Samtidigt har konsumtionen av varor som generellt sett har hög fetthalt såsom ost, gräddor, choklad- och konfektyrvaror samt vissa bröd- och spannmålsprodukter ökat. Konsumtionen av kött har också ökat, speciellt kycklingkött. Det innebär sammantaget att vi under perioden 1960 till 2012 har ökat vår energitillförsel mätt i kilo Joule (kJ) per person och dag från 12 006 kJ år 1960 till 13 660 kJ år 2012. Det är en ökning med 13,8 %.

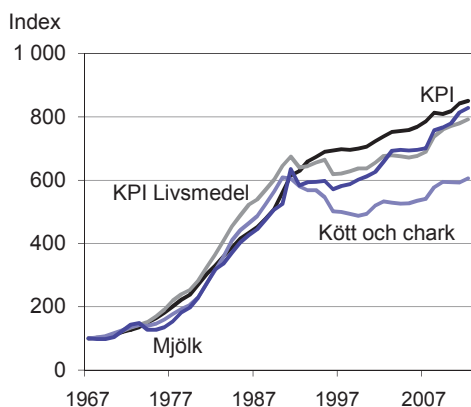
Livsmedel har blivit billigare jämfört med andra varor

Konsumentpriserna för livsmedel följde i stort den allmänna prisutvecklingen mellan åren 1960 och 1990. Därefter sjönk priserna på livsmedel fram till år 1997 för att därefter

åter stiga till en nivå som år 2000 var något lägre än år 1990. Priserna för livsmedel har ökat mer än den allmänna prisutvecklingen mellan åren 2000 och 2012. Sett från år 1960, har ändå den allmänna prisutvecklingen varit högre än konsumentpriserna för livsmedel. Gruppen livsmedel har alltså blivit billigare jämfört med andra varor och inom gruppen har kött- och charkprodukter blivit billigare i förhållande till mejeriprodukter.

Figur 1A
Prisutveckling för kött och mjölk
1967–2012

Price trends for meat and milk

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Bröd och spannmålsprodukter

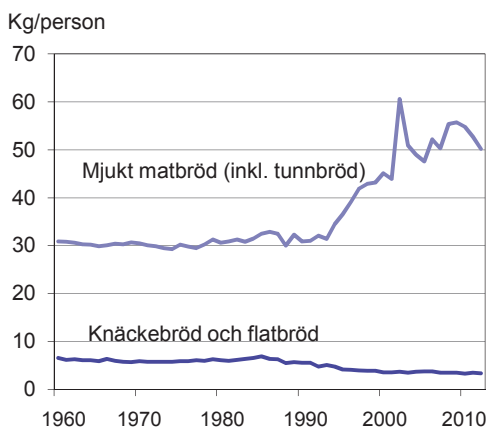
Totalkonsumtionen av mjöl och gryn minskade från 1960 ända fram till början av 1970-talet. Därefter har totalkonsumtionen ökat något.

Direktkonsumtionens varugrupp för bröd- och spannmålsprodukter innehåller både varor av råvarukaraktär (mjöl av vete, råg, mjölblandningar samt ris och havregryn) och mer förädlade produkter som olika mixer, pasta, majsflingor, såväl hårt som mjukt matbröd samt kaffebröd (mjukt vetebröd, rån, torra kakor, sockerkakor samt bakelser och tårter).

Direktkonsumtionen av mjöl har minskat samtidigt som konsumtionen av matbröd ökat relativt mycket sedan början av 1990-talet (se

figur 1B). Den minskade mjölkonsumtionen kan bl.a. förklaras av att vi inte bakar lika mycket hemma nu som under 1960-talet. Detta återspeglar sig också i den ökade matbrödskonsumtionen, dvs. vi köper mer färdiga produkter i butik. Konsumtionen av kaffebröd och övriga bakverk dvs. bakelser, tårter etc. men också av crêpes, pizzor och piroger var knappt 20 kg per person 1960. Konsumtionen sjönk till runt 10 kg per person i början av 1980-talet för att därefter öka till runt 20 kg per person 2012. De senaste 30 årens ökning i konsumtionen består framförallt av en ökning av övriga bakverk, medan konsumtionen av kaffebröd varit konstant.

Figur 1B
Direktkonsumtion av bröd 1960–2012
Consumption of bread

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

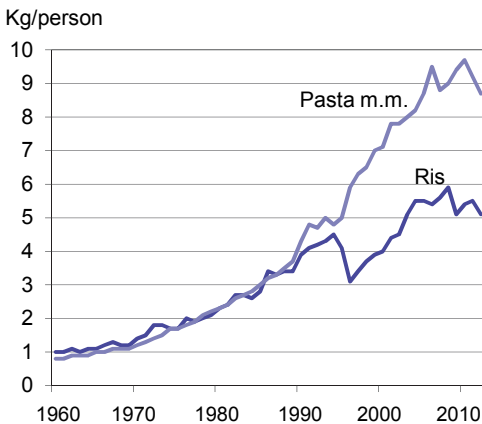
Konsumtionen av ris sjönk kraftigt när priserna steg vid EU-inträdet

Direktkonsumtionen av pasta var runt 1 kg per person och år 1960. Därefter har konsumtionen ökat kraftigt. Pastakonsumtionen har stigit till hela 9 kg per person 2012. Direktkonsumtionen av ris ökade stadigt från 1960-talet fram till EU-inträdet då den sjönk med knappt 1 kg per person och år. Därefter har den ökat igen och var 2012 runt 5 kg per person och år (se figur 1C).

Konsumtionen av majsflingor, rostat ris, ostbågar och popcorn var sju gånger större år 2000 än år 1960, men har därefter varit relativt konstant.

Figur 1C
Direktkonsumtion av pasta och ris
1960–2012

Consumption of pasta and rice

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Potatis, rotfrukter, grönsaker och frukt

Totalkonsumtionen av potatis har sjunkit från knappt 90 kg per person och år 1960 till knappt 84 kg per person och år 2012. Direktkonsumtionen av färsk potatis har halverats från 87 kg till 46 kg per person och år sedan 1960 (se figur 1D). Samtidigt som konsumtionen av färsk potatis har minskat kraftigt har konsumtionen av vissa beredda produkter ökat. Detta gäller till exempel konsumtionen av pommes frites och chips. Den minskade konsumtionen av färsk potatis ska också sättas i relation till den ökade konsumtionen av pasta och ris.

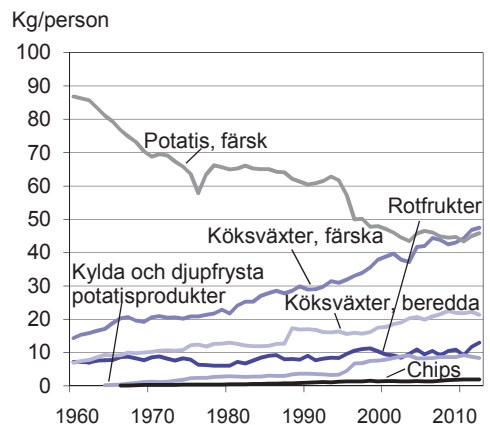
År 1960 direktkonsumerades sammanlagt 89 kg färsk potatis, beredda potatisprodukter, ris och pasta per person och år. Då stod konsumtionen av färsk potatis för 98 % av nämnda sammanlagda konsumtion. Motsvarande siffror för år 2012 var 71 kg per person med konsumtionsfördelningen färsk

potatis 65 %, ris 7 %, pasta 12 % och beredda potatisprodukter 16 %.

Direktkonsumtionen av färska köksväxter har tredubblats från 14 kg per person 1960 till 48 kg per person 2012 (se figur 1D). Konsumtionen av rotfrukter har varit relativt stabil under en lång period men ökat på senare tid från 7 kg per person 1960 till 13 kg per person 2012.

Figur 1D
Direktkonsumtion av potatis, rotfrukter och köksväxter 1960–2012

Consumption of potatoes, root vegetables and other vegetables

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Konsumtionen av köksväxter som är frysta, beredda eller konserverade på annat sätt har tredubblats sedan 1960. Då var konsumtionen 7 kg per person; nu är den 21 kg per person.

Sammantaget har direktkonsumtionen av frukt ökat med 25 % sedan år 1960. Konsumtionen av äpplen och päron var relativt konstant från 1960 fram till början av 1980-talet. Därefter sjönk den från 20 kg per person och år till 14 kg per person och år. Den minskande konsumtionen kan förklaras av att konsumtionen av egenproducerade frukter och bär inte redovisas från och med år 1988. Ungefär samtidigt som konsumtionen av äpplen och päron minskade steg konsumtionen kraftigt för fruktgruppen bananer, meloner etc.

Direktkonsumtionen av apelsiner och andra citrusfrukter ökade också under samma period. År 2012 konsumerades 18 kg citrusfrukter, 24 kg bananer, meloner etc. samt 14 kg äpplen och päron. Konsumtionen av övrig frukt har varit relativt stabil runt 13 kg per person och år under hela perioden.

Kött

Den totala köttkonsumtionen har ökat med 35 kg per person och år mellan åren 1960 och 2012. Från att i början av 1960-talet legat på drygt 50 kg kött per person och år har konsumtionen 2012 ökat till 86 kg kött per person och år. Detta innebär att köttkonsumtionen har ökat med närmare 70 %.

Sammantaget konsumerades nästan dubbelt så mycket förädlade köttprodukter (charkuteri plus färdigmat) år 2012 i Sverige jämfört med år 1960. Konsumtionen har ökat kraftigt vid två tillfällen, dels i början av 1980-talet och dels i början av 2000-talet. Det är främst konsumtionen av färdigmat som har ökat. Charkuterikonsumtionen har hållit sig på ungefär samma nivå under hela perioden.

Konsumtionen av fjäderfäkött har ökat från 1,6 till 19 kg per person

Totalkonsumtionen av kött visas i figur 1E. I början av 1960-talet och fram till mitten av 1990-talet var nötköttkonsumtionen mellan 15 och 20 kg per person och år. Därefter har konsumtionen av nötkött ökat kraftigt. År 2012 var den 26 kg per person.

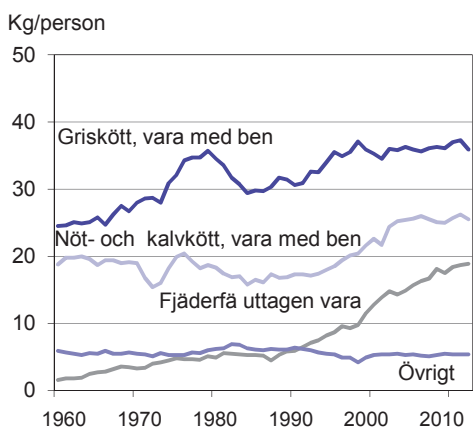
Totalkonsumtionen av griskött var 25 kg per person och år 1960. Den steg i början av 1970-talet och låg ett tiotal år strax över 30 kg per person och år för att sedan återigen sjunka till ungefär samma nivå som före ökningen. I slutet av 1980-talet ökade konsumtionen av griskött för att år 2012 ligga runt 36 kg per person och år.

Totalkonsumtionen av nötkött inklusive kalvkött har ökat från 19 kg per person och år 1960 till 26 kg per person år 2012.

Konsumtionen av fjäderfäkött (främst kycklingkött) har ökat kraftigt under perioden

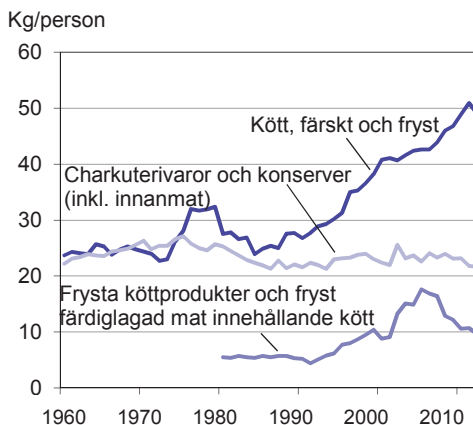
(se figur 1E). Den kraftigaste ökningen har skett från 1990-talets början och framåt. Från år 1960 till år 1990 ökade totalkonsumtionen av fjäderfäkött från 1,6 till 6 kg per person och år, för att under de kommande 22 åren öka till 19 kg per person och år. Det innebär att totalkonsumtionen av fjäderfäkött var mer än tio gånger större 2012 jämfört med 1960.

Figur 1E
Totalkonsumtion av kött 1960–2012
Total consumption of meat

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Figur 1F
Direktkonsumtion av kött och charkvaror 1960–2012
Consumption of meat and cured meats and provisions

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Övrigt kött som konsumeras består av fårkött, hästkött, renkött, viltkött samt inälvor, t.ex. lever. Sammantaget har totalkonsumtionen av övrigt kött sjunkit från 6 kg per person 1960 till drygt 5 kg per person 2012. Totalkonsumtionen av fårkött och viltkött har ökat medan totalkonsumtionen av övriga varor har varit konstant eller sjunkit.

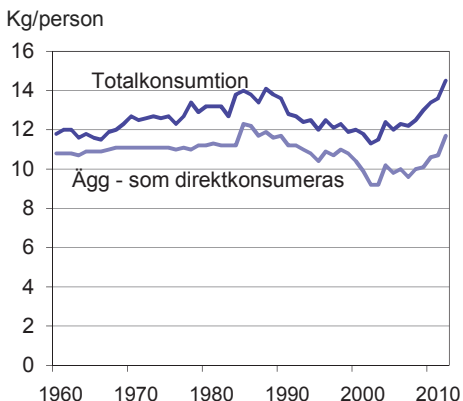
Ägg

Förändringen i konsumtionen av ägg ter sig inte lika dramatisk som för vissa andra matvaror. Den totala konsumtionen har pendlat mellan knappt 12 kg ägg per person och år och cirka 14 kg per person och år ända sedan 1960. För den direkta konsumtionen av ägg är motsvarande siffror drygt 9 kg per person och år och 12 kg per person och år (se figur 1G).

Totalkonsumtionen av ägg har under perioden mellan år 1960 och 2012 varit ungefär 2 kg per person högre än direktkonsumtionen.

Under mitten av 1980-talet fram till början av 1990-talet var äggkonsumtionen som högst och under mitten av 1960-talet samt i början av 2000-talet var den som lägst. Under senare år har dock äggkonsumtionen börjat stiga igen. År 2012 var direktkonsumtionen av ägg närmare 12 kg per person och år.

Figur 1G
Direkt- och totalkonsumtion av ägg 1960–2012
Consumption and total consumption of eggs

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

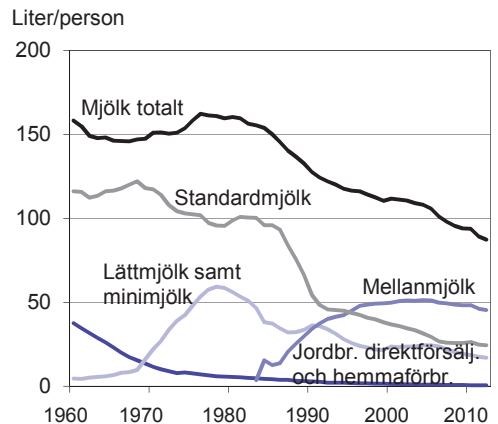
Mjolk, grädde och matfett

Direktkonsumtionen av mjölk var 159 liter per person och år 1960. Konsumtionen sjönk fram till slutet av 1960-talet för att därefter stiga något under den första hälften av 1970-talet, samt under 1980-talet. Därefter har konsumtionen sjunkit kontinuerligt för att år 2012 ligga strax under 90 liter per person och år. Direkt försäld mjölk och hemmaförbrukningen motsvarade knappt en fjärdedel av all konsumerad mjölk 1960. Andelen sjönk snabbt under 1960- och 1970-talen och är nu försumbar (se figur 1H).

Direktkonsumtionen av grädde har varit stabil med mellan 6 till 11 liter per person och år ända sedan 1960 (se figur 1I). Syrade produkter (yoghurt, fil etc.) började konsumeras i början av 1970-talet och trenden visar en årlig försiktig ökning av konsumtionen som 2012 uppgick till 32 liter per person och år.

Figur 1H
Direktkonsumtion av mjölk 1960–2012

Consumption of milk

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

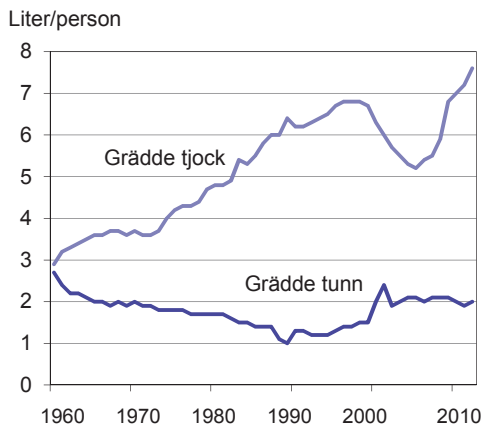
Konsumtionen av mellanmjölk ökar medan standardmjölk minskar

Direktkonsumtionen av standardmjölk har minskat kraftigt och konstant sedan början av 1970-talet. I början av 1960-talet låg konsumtionen av standardmjölk på 116 liter per person och år, i mitten av 1970-talet var motsvarande siffra ca 100 liter per person och år.

Från 1960-talet fram till början av 1990-talet halverades denna mjölkkonsumtion. Vid 2000-talets början drack vi ca 35 liter standardmjölk per person och år.

Figur 1I
Direktkonsumtion av grädde 1960–2012

Consumption of cream

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Lättmjölken hade sin storhetstid i slutet av 1970-talet då vi drack nästan 60 liter per person och år. Konsumtionen av lättmjolk har sedan konstant minskat till att 2012 ligga på 17 liter per person och år.

Mellanmjölken var en produkt som introducerades i mitten av 1980-talet och konsumtionen av denna ökade snabbt till drygt 20 liter per person år 1987. Fram till år 2012 har mellanmjölkskonsumtionen ökat till drygt 45 liter per person och år.

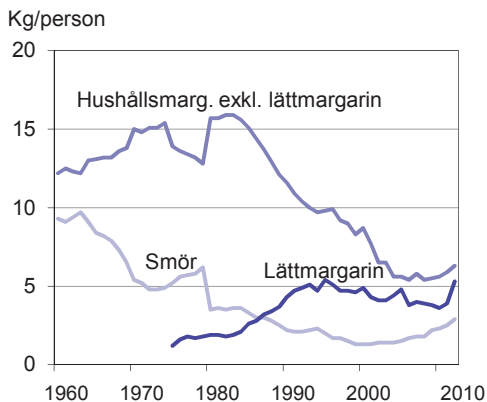
Konsumtionen av matfett har minskat jämfört med år 1960

Totalkonsumtionen av matfett var ungefär 25 kg per person och år under 1960-, 1970- och 1980-talen. Därefter sjönk konsumtionen kraftigt och kontinuerligt ända fram till slutet av 2000-talet. Nu har totalkonsumtionen ökat igen och ligger på drygt 20 kg per person och år. Det är framför allt smörkonsumtionen som har minskat från nästan 10 kg per person och år 1960 till knappt 3 kg per person 2012.

Figur 1J

Direktkonsumtion av smör 1960–2012

Consumption of butter

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Konsumtionen av margarin, matoljor och andra fetter och oljor har varierat mellan åren men sett ur ett långt tidsperspektiv legat ganska konstant.

Direktkonsumtionen av smör har minskat från drygt 9 kg per person och år 1960 till knappt 3 kg 2012 (se figur 1J).

Energirika livsmedel med få näringsämnen

Socker är ett livsmedel som innehåller mycket energi men ger få övriga näringsämnen. Godis, bakverk samt snacks, glass och läsk är förädlade livsmedel som innehåller mycket socker och/eller fett men inte så många näringsämnen.

Sockerkonsumtionen

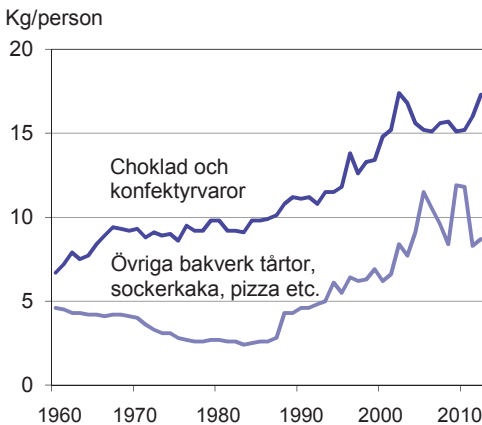
Den totala sockerkonsumtionen har pendlat mellan ungefär 35–45 kg per person och år mellan 1960 och 2012. Direktkonsumtionen av socker har däremot sjunkit, från strax under 30 kg per person 1960 till 7 kg per person år 2012.

Den direkta konsumtionen av socker har minskat kraftigt under perioden samtidigt som den totala konsumtionen varit relativt konstant. Förklaringen ligger dels i att vi gått

från att baka, sylta och safta i hemmet till att i större utsträckning köpa dessa produkter färdiga i dagligvaruhandeln, dels att konsumtionen av produkter med hög andel socker ökat kraftigt, t.ex. godis och läsk. Utvecklingen av den direktkonsumerade kvantiteten socker följer alltså samma mönster som flera andra produkter av råvarukaraktär, såsom t.ex. mjöl och potatis.

Figur 1K
Direktkonsumtion av choklad och konfektyrvaror samt övriga bakverk m.m. 1960–2012

Consumption of chocolate, confectionary and other pastry

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Konsumtionen av choklad och konfektyrvaror har ökat med 10 kg från 7 kg per person och år till 17 kg per person och år under drygt 50 år (se figur 1K).

När det gäller bakverk har konsumtionen av mjukt kaffebröd minskat medan övriga bakverk såsom tårter, bakelser och pizza ökat. Sammantaget ser konsumtionen av bakverk ut på ungefär samma sätt år 1960 som år 2012. I början av 1970-talet gick den sammanlagda direktkonsumtionen av bakverk ned från strax under 20 kg per person och år till sin lägsta nivå på drygt 10 kg per person och år under början av 1980-talet. Därefter vände den nedåtgående trenden och år 2012 låg bakverkskonsumtionen återigen på cirka 20 kg per person och år.

Drycker

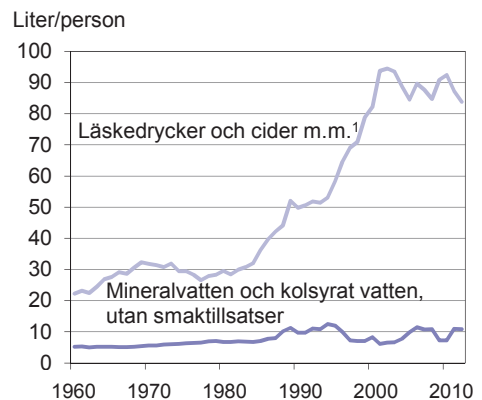
Läskedrycker och cider

Sammantaget låg direktkonsumtionen av läsk och mineralvatten år 1960 på knappt 30 liter per person och år och fram till 1980-talet var konsumtionen relativt konstant. Under 1980-talets slut ökade konsumtionen kraftigt och år 1990 var den sammanlagda konsumtionen drygt 60 liter per person och år. Konsumtionen har sedan ökat och var 2012 totalt 95 liter per person och år (se figur 1L).

Det är främst konsumtionen av läskedrycker, cider m.m.¹ som har ökat. Det konsumeras nästan fyra gånger så mycket år 2012 som år 1960. Konsumtionen av mineralvatten (utan smaktillsatser) började öka under 1980-talet och var ganska konstant under 1990-talet för att återigen öka under 2000-talet. Sett till hela perioden konsumeras det dubbelt så mycket mineralvatten (utan smaktillsatser) år 2012 jämfört med år 1960.

Figur 1L
Direktkonsumtion av läskedrycker och mineralvatten 1960–2012

Consumption of soft drinks and mineral water

1) Inkl. mineralvatten och kolsyrat vatten med tillsats av socker eller aromämne.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.

Kaffe

Importen av orostat kaffe varierade runt 7 000 ton under den senare delen av 1860-talet. Importen ökade stadigt med undantag av något enstaka år fram till slutet av första världskriget då den i det närmaste ströps. Under mellankrigstiden steg den igen och var runt 50 000 ton när det andra världskriget bröt ut. Under kriget minskade kaffeimporten återigen för att efter kriget stiga till den rekordhöga nivån av en import på 120 000 ton år 1976. Kaffeimporten stabiliserade sig därefter runt 100 000 ton, men har återigen ökat under det första decenniet av 2000-talet. Kaffeimporten följer i stort importen. Den var runt 1,6 kg rostat kaffe per person och år 1866 för att stiga till runt 5 kg per person och år strax före första världskriget (se figur 1M). Kaffeimporten steg snabbt efter första världskriget och var hög under mellankrigstiden då den låg runt 6 kg per person och år. Under både första och andra världskriget ransonerades kaffe. Under det

första världskriget fanns ett ransonerings-system mellan åren 1916–1919 och under det andra världskriget från och med mars 1940. Ransoneringen upphörde i oktober 1945, för att återigen införas i mars 1947. Ransoneringen upphörde under augusti 1951. Kaffe var alltså inte ransonerat under år 1946.

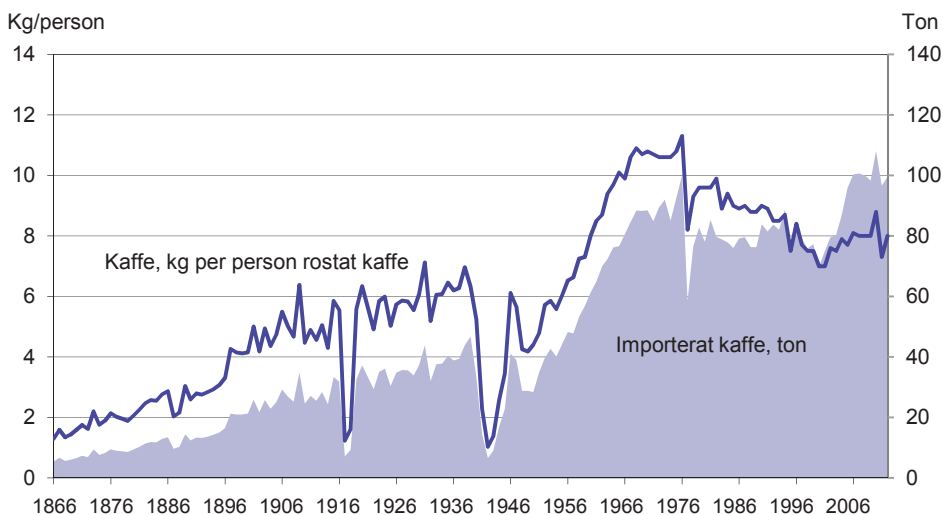
Återhämtningen efter andra världskriget var långsammare och det tog ända till mitten av 1950-talet innan nivån motsvarade den före kriget.

Kaffekonsumtionen ökade därefter och kulminerade runt 11 kg per person och år 1976. Följande år sjönk konsumtionen åter till 8 kg per person och år. Den dramatiska nedgången 1977 kan förklaras av kraftigt minskade skördar med betydande prishöjningar på kaffe som följd. Därefter har kaffeimporten i stort sett varit konstant med några svängningar uppåt och nedåt.

Figur 1M

Direktkonsumtion av kaffe 1866–2012, kg rostat kaffe per person och år samt importen av kaffe 1866–2012, ton

Consumption of coffee, kilograms of roasted coffee per person and year and import of coffee

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar.